

ΠΟΛΥΧΡΟΝΗΣ ΝΤΑΛΑΣΗΣ

**Η ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ
ΤΗΣ ΠΗΝΕΛΟΠΗΣ ΔΕΛΤΑ**

ΜΟΥΣΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΤΡΙΚΑΛΩΝ

Μάθημα: Μεσαιωνική και Νεότερη Ιστορία

Υπεύθυνη Καθηγήτρια: Ελευθερία Μπλιόσκα

Τρίκαλα 2020

Περιεχόμενα

Η ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΗΣ Π. ΔΕΛΤΑ	3
Εργογραφία.....	8
Λογοτεχνική αξία του έργου της	9
Παρουσίαση του έργου «Για την Πατρίδα»	11
Κριτική του έργου	13
Ιστορικά Πρόσωπα.....	16
Κεντρικοί και δευτερεύοντες ήρωες του έργου	16
Ιστορικό πλαίσιο	20
Σημαντικά γεγονότα	20
Σχέση του έργου με την ιστορική πραγματικότητα.....	20
Βιβλιογραφία.....	22
Ιστοσελίδες.....	22

Η ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΗΣ Π. ΔΕΛΤΑ

Η Πηνελόπη Δέλτα (Αλεξάνδρεια Αιγύπτου, 24 Απριλίου 1874 - Αθήνα, 2 Μαΐου 1941) είναι ελληνίδα συγγραφέας, γνωστή κυρίως από τα ιστορικά της μυθιστορήματα για παιδιά, η σημαντικότερη ίσως γυναικεία φυσιογνωμία στις κρίσιμες για τον Ελληνισμό πρώτες δεκαετίες του 20ου αι.

Εικόνα 1 Η Πηνελόπη Δέλτα σε νεαρή ηλικία

Η Πηνελόπη Μπενάκη - Δέλτα γεννήθηκε στις 24 Απριλίου του 1874, στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου, από τον επιχειρηματία και εθνικό ευεργέτη Εμμανουήλ Μπενάκη και την Βιργινία Χωρέμη, μέλος της ισχυρής τότε εμπορικής οικογένειας Χωρέμη της Αλεξάνδρειας. Η Πηνελόπη ήταν το τρίτο από τα έξι παιδιά της οικογένειας.

Η οικογένεια Μπενάκη μετακόμισε προσωρινά στην Αθήνα το 1882, όπου η Πηνελόπη παντρεύτηκε τον πλούσιο Φαναριώτη έμπορο Στέφανο Δέλτα το 1895. Μαζί του απέκτησε τρεις κόρες: τη Σοφία, τη Βιργινία και την Αλεξάνδρα.

Επέστρεψαν στην Αλεξάνδρεια το 1905, όπου η Πηνελόπη γνώρισε τον Ίωνα Δραγούμη, τότε υποπρόξενο της Ελλάδας στην Αλεξάνδρεια. Ανάμεσά τους αναπτύχθηκε ένας μεγάλος έρωτας, η Πηνελόπη όμως δε θέλησε να αντιταχθεί στις κοινωνικές επιταγές και την υποχρέωσή της απέναντι στον σύζυγο και τα παιδιά της. Η πλατωνική αυτή σχέση της Πηνελόπης Δέλτα με τον Δραγούμη τελείωσε το 1908, όταν αυτός συνδέθηκε με τη Μαρίκα Κοτοπούλη.

Εικόνα 2 Οικογένεια Εμμανουήλ Μπενάκη, στις αρχές του 20^{ου} αιώνα

Το 1910 εγκαινιάστηκε η μακρόχρονη αλληλογραφία της Δέλτα με τον Γάλλο βυζαντινολόγο Γκυστάβ Σλυμπερζέ, που τη βοήθησε στη συγγραφή των μυθιστορημάτων της τα σχετικά με την βυζαντινή ιστορία. Η Δέλτα που είχε μετακομίσει στην Φρανκφούρτη το 1906 εξέδωσε το πρώτο της μυθιστόρημα, το *Για την Πατρίδα* (1909) το οποίο εκτυλίσσεται κατά την διάρκεια της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Σύντομα ακολούθησε και το δεύτερο μυθιστόρημά της, *Τον Καιρό του Βουλγαροκτόνου*. Το στρατιωτικό κίνημα στο Γουδί το 1909 την ενέπνευσε να γράψει το *Παραμύθι χωρίς όνομα* (1911).

Εικόνα 3 Ο Αντώνης, η Αλεξάνδρα και η Πηνελόπη Μπενάκη με την αδελφή του πατέρα τους Μαριέτα Μηταράκη, που έχει στην αγκαλιά τον μικρότερο αδελφό τους Αλέξανδρο

Το 1913 η οικογένεια Δέλτα επέστρεψε στην Αλεξάνδρεια και το 1916 εγκαταστάθηκαν μόνιμα στην Αθήνα, όπου ο πατέρας της Δέλτα, Εμμανουήλ Μπενάκης, είχε εκλεγεί δήμαρχος. Ανέπτυξαν στενή φιλία με τον Ελευθέριο Βενιζέλο, τον οποίο και προσκαλούσαν συχνά στην εξοχική τους οικία στην Κηφισιά.

Εικόνα 4 Το σπίτι στην Κηφισιά όπου έγραψε τα διάσημα βιβλία της και άφησε την τελευταία της πνοή το 1941.

Κατά ανθρωπιστική κρίση που δημιουργήθηκε σε βάρος των Ελλήνων της Ανατολικής Μακεδονίας κατά την διάρκεια της Β΄ Βουλγαρικής κατοχής ελληνικών εδαφών (1916-1918) πολύτιμη υπήρξε η συνδρομή του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού με επικεφαλής την Πηνελόπη Δέλτα και την Έλλη Αδοσίδου, για την οργάνωση συσσιτίων, πρόχειρων νοσοκομείων και διανομή ιατροφαρμακευτικού εξοπλισμού. Ακόμη, καθοριστική ήταν η συμβολή της Πηνελόπης Δέλτα στην ενεργοποίηση του κρατικού μηχανισμού καθώς και στον σχεδιασμό, την οργάνωση και την εκτέλεση του δύσκολου έργου της παλιννόστησης των χιλιάδων Ελλήνων Ανατολικομακεδόνων ομήρων που βρίσκονταν σε βουλγαρικά στρατόπεδα συγκέντρωσης εκτελώντας καταναγκαστικά έργα στο εσωτερικό της Βουλγαρίας την περίοδο 1917-1918.

Το 1922 αναλαμβάνει δράση, με την συμβολή της οικογένειάς της, για την ανακούφιση των αναγκών και την αποκατάσταση των προσφύγων της Μικρασιατικής Καταστροφής. Μάλιστα, στο κτήμα του πατέρα της, στην Κηφισιά, αλλά και στο σπίτι τους φιλοξενήθηκαν δεκάδες οικογένειες Μικρασιατών προσφύγων, στους οποίους παρείχαν και συσσίτιο.

Εικόνα 5 Ο Αντώνης και η Πηνελόπη Μπενάκη έφηβοι 1891.
Ο στενός δεσμός που είχαν τα δύο αδέλφια αναδεικνύεται στο βιβλίο της
«Ο Τρελαντώνης» (Αθήνα, 1932)

Το 1925 εκδόθηκε *Η ζωή του Χριστού*, ενώ την ίδια χρονιά εμφανίστηκαν τα πρώτα συμπτώματα της σκλήρυνσης κατά πλάκας, ασθένειας που την ταλαιπώρησε μέχρι τον θάνατό της. Το 1929 ξεκίνησε τη συγγραφή της τριλογίας *Ρωμιπούλες*, η οποία τελείωσε το 1939 και είναι ένα αυτοβιογραφικό μυθιστόρημα το οποίο αφηγείται σε τρεις τόμους τη ζωή της Δέσποινας Κρινά-Δαπέργολα, μιας δραστήριας γυναίκας την οποία η κοινωνία της εποχής της περιόριζε σε ένα χρυσό κλουβί. Το πρώτο βιβλίο, *Το Εύπνημα*, καλύπτει γεγονότα των ετών 1895-1907, η *Λάβρα* καλύπτει τα έτη 1907-1909 και το *Σούρουπο* τα έτη 1914-1920.

Εν τω μεταξύ, εκδόθηκαν άλλα τρία μυθιστορήματά της: ο *Τρελαντώνης* (1932), όπου περιγράφει τις περιπέτειες του αδελφού της, όταν όλα τα αδέλφια ήρθαν από την Αίγυπτο να περάσουν το καλοκαίρι με την θεία τους στον Πειραιά, ο *Μάγκας* (1935), η ζωή στην Αλεξάνδρεια με τα μάτια του μικρού σκυλιού της οικογένειας, και το *Στα μυστικά του Βάλτου* (1937), όπου η ιστορία εκτυλίσσεται γύρω από την λίμνη των Γιαννιτσών κατά τη διάρκεια του Μακεδονικού Αγώνα.

Εικόνα 6 Η συγγραφέας στο σπίτι της στην Κηφισιά

Το 1941 ο Φίλιππος Δραγούμης εμπιστεύθηκε στη Δέλτα τα ημερολόγια και το αρχείο του αδελφού του, Ίωνα Δραγούμη, στα οποία εκείνη πρόσθεσε περίπου 1.000 χειρόγραφες σελίδες με σχόλια για το έργο του Δραγούμη. Στις 27 Απριλίου 1941, ημέρα κατά την οποία τα γερμανικά στρατεύματα κατέλαβαν την Αθήνα, η Πηνελόπη Δέλτα προσπάθησε να αυτοκτονήσει παίρνοντας δηλητήριο και τελικά έφυγε από τη ζωή πέντε ημέρες αργότερα, στις 2 Μαΐου 1941, ενώ είχαν ήδη προηγηθεί άλλες δύο απόπειρες αυτοκτονίας στο παρελθόν. Στον τάφο της, στον κήπο του σπιτιού της, χαραχτηκε η λέξη **ΣΙΩΠΗ**.

Το 2014 εκδόθηκε το τελευταίο της ανέκδοτο έργο *Ρωμιπούλες* από τις εκδόσεις Ερμής, το οποίο παρέμενε ανέκδοτο επί 75 χρόνια. Κυκλοφόρησε με επιμέλεια του δισέγγονού της Αλέκου Π. Ζάννα. Το 2012 κυκλοφόρησε από τις εκδόσεις Τετράγωνο η βιογραφία της, από τη Μίτση Πικραμένου, με τίτλο *Η κυρία με τα μαύρα*.

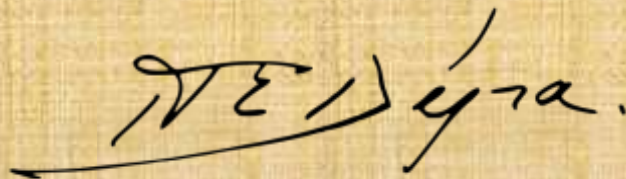
Εικόνα 7 Η Πηνελόπη Δέλτα με τις κόρες της

Εργογραφία

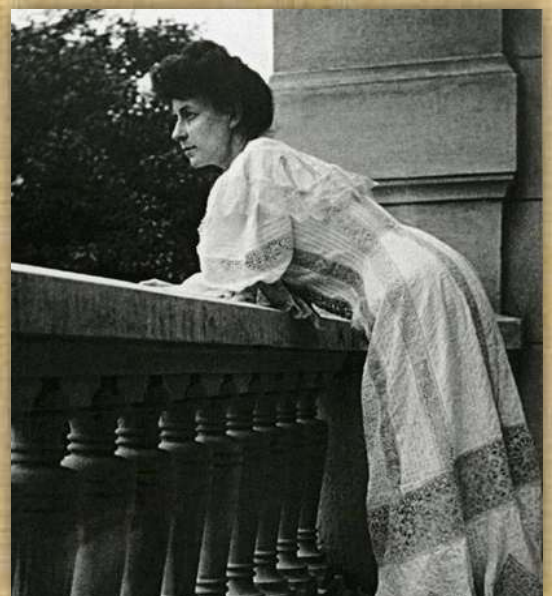
- 1909: *Για την Πατρίδα* (ιστορικό μυθιστόρημα), εικονογράφηση Νικηφόρου Λύτρα
- 1909: *Η καρδιά της βασιλοπούλας* (διήγημα-παραμύθι), εικονογράφηση Δημήτρης Κωνσταντινίδης
- 1910: *Παραμύθι χωρίς όνομα*, εικονογράφηση Δημήτρης Κωνσταντινίδης
- 1911: *Τον καιρό του Βουλγαροκτόνου* (ιστορικό διήγημα), εικονογράφηση Δημήτρης Κωνσταντινίδης
- 1915: *Παραμύθια και άλλα*, με εικονογραφήσεις της Σοφίας Λασκαρίδου και της Σοφίας Δέλτα
- 1921: *Τ' Ανεύθυνα* (Διηγήματα)
- 1922: *Στο Κοτέτσι* (παραμύθι)
- 1925: *Η ζωή του Χριστού* - (δίτομο)
- 1927: *Το γκρέμισμα*, (ιστορικό μυθιστόρημα, ανολοκλήρωτο)
- 1932: *Τρελαντώνης* (μυθιστόρημα), με εικονογραφήσεις της Μαρίας Παπαρρηγοπούλου
- 1935: *Μάγκας* (μυθιστόρημα)
- 1937: *Στα μυστικά του βάλτου* (μυθιστόρημα), με εικονογραφήσεις του Δημήτριου Μπισκίνη.
- 1939: *Οι Ρωμιπούλες* (μυθιστόρημα για ενήλικες) .

Περιλαμβάνει:

- α' τόμος: *Το πρώτο ξύπνημα*
- β' τόμος: *Η Λάβρα*
- γ' τόμος: *Το σούρουπο*

Εικόνα 8 Η Π. Δέλτα και η υπογραφή της

Λογοτεχνική αξία του έργου της

Η ζωή της Πηνελόπης Δέλτα μάς είναι γνωστή με πάρα πολλές λεπτομέρειες, γιατί τόσο η ίδια όσο και πολλά άλλα πρόσωπα του οικογενειακού και του ευρύτερου περιβάλλοντος των φίλων και γνωστών της συμμετείχαν ενεργά στην πολιτική και πνευματική ζωή της χώρας τις τελευταίες δεκαετίες του δεκάτου ένατου αιώνα και στις πρώτες δεκαετίες του εικοστού. Τα δυστυχημένα παιδικά της χρόνια, σε ένα πλούσιο αλλά στερημένο από αγάπη περιβάλλον, λόγω των αυστηρών παιδαγωγικών αντιλήψεων της εποχής, αλλά και οι κατοπινές περιπέτειες της ζωής της, ο απελπισμένος έρωτάς της για τον Ίωνα Δραγούμη, η διαμόρφωση του χαρακτήρα της και των πνευματικών και εθνικών στόχων, για τους οποίους αγωνίστηκε σε όλη της τη ζωή, αποκαλύφθηκαν σταδιακά από τα αυτοβιογραφικά της κείμενα που άρχισαν να εκδίδονται στα τέλη της δεκαετίας του 1970.

Τίποτα από τη γλωσσική παιδεία που έλαβε στη νεανική της ηλικία δεν προμηνούσε τη θέση που επρόκειτο να πάρει αργότερα στον εκπαιδευτικό δημοτικισμό της εποχής της. Σημαντική είναι η συμβολή του Στέφανου Δέλτα στη γλωσσική της πορεία. Φαναριώτικης καταγωγής, με πλούσια πνευματική παράδοση, βοήθησε τη Δέλτα να καλλιεργήσει τη σχέση της με την ελληνική γλώσσα. Το 1905 γνωρίζεται με τον Ίωνα Δραγούμη και συνδέεται με τον κύκλο των πρώτων δημοτικιστών, με τον Πάλλη, τον Εφταλιώτη και τον Βλαστό. Το 1907 γνωρίζεται με τον Μανόλη Τριανταφυλλίδη, που θα τη φέρει σε επαφή με τη νεότερη γενιά των δημοτικιστών.

Εικόνα 9 Η Πηνελόπη Δέλτα

Η έναρξη της δημιουργικής περιόδου της ζωής της και η μεταμόρφωσή της σε συγγραφέα σημαδεύονται από τη στροφή στη μελέτη της ιστορίας. Η τραγωδία του 1922 θα αποτελέσει μία ακόμη καίρια τομή. Η τελική διαμόρφωσή της συνδέεται άμεσα με ενεργή συμμετοχή της στις ιστορικές πραγματικότητες του Μεσοπολέμου.

Όταν η Δέλτα γνωρίζεται και αλληλογραφεί με τους δημοτικιστές, ένα από τα πρώτα της μελήματα είναι το ελληνικό παιδικό βιβλίο. Θυμόταν σίγουρα τα παιδικά της χρόνια: «τα ελληνικά μας βιβλία τα μισούσαμε» γιατί ήταν «δασκαλικά, καθαρευουσιάνικα, ακατάληπτα». Μόνη φυγή το ξένο βιβλίο: «... τ' αγγλικά μας βιβλία τα καταβροχθίζαμε». Το 1907 θα προτείνει στο Φ. Φωτιάδη

να προκηρυχθεί ένας διαγωνισμός για «διασκεδαστικές αναγνώσεις», που να ξεφεύγουν από το μάθημα και που διασκεδάζοντας να μορφώνουν. «Θα ήθελα να βαλθούν πολλοί να γράψουν βιβλία διασκεδαστικά με αγораκία και κοριτσάκια που παίζουν, μιλούν, κάνουν αταξίες και καλές πράξεις σε ελληνικό περιβάλλον, με ομιλίες και διηγήσεις της ελληνικής σπιτικής μας ζωής». Σ' αυτό το είδος παιδικού βιβλίου θα στραφεί η Δέλτα πολύ αργότερα, ύστερα από τα «βυζαντινά» της μυθιστορήματα, όταν θα γράψει τον *Τρελαντώνη* και τον *Μάγκα*. Και τα δύο ξεκινούν από τις παιδικές της αναμνήσεις.

Ο παιδευτικός στόχος είναι έντονος σε όλο το έργο της· η ίδια άλλωστε δεν έκρυψε, αντίθετα πρόβαλε τη διδακτική της πρόθεση. Με τα έργα της θέλησε πρώτα απ' όλα να δώσει στους αναγνώστες της ήρωες-πρότυπα για τη ζωή τους και να τους εμφυσήσει τις αρχές που η ίδια θεωρούσε σωστές και κύριες: την αγάπη για την πατρίδα, την υπακοή στους ανώτερους, την απόλυτη αξία της φιλίας, την εντιμότητα, την ηθική ακεραιότητα, την υποταγή στο καθήκον. Ακόμη και στον *Τρελαντώνη*, που προοριζόταν για μικρότερα παιδιά και είχε περισσότερο ψυχαγωγικό χαρακτήρα, το κύριο χαρακτηριστικό του νεαρού πρωταγωνιστή είναι ότι δεν λέει ψέματα και δεν προδίδει. Στον *Μάγκα* πάλι, όπου ο πρωταγωνιστής και αφηγητής της ιστορίας είναι ένα σκυλί, το έξυπνο εύρημα σχεδόν καταστρέφεται από την εντονότατα διδακτική διάθεση του τετράποδα ήρωα και των φίλων του.

Η γνωριμία της Δέλτα με τους δημοτικιστές συμπίπτει χρονικά με την περίοδο κατά την οποία αναπτύσσεται το ενδιαφέρον τους για το Βυζάντιο. Η Δέλτα έλαβε ενεργό μέρος στις δραστηριότητες των δημοτικιστών και τα ιστορικά της μυθιστορήματα αποτελούν έμπρακτη εφαρμογή των προβληματισμών και των αναζητήσεών της.

Τελικά, η Δέλτα συμμετείχε ενεργά στις εξελίξεις γύρω από τα ζητήματα της δημοτικής γλώσσας, της πεζογραφίας και της συγγραφής λογοτεχνίας για παιδιά. Ταυτόχρονα κληροδότησε στις επερχόμενες γενιές τα κλασικά έργα της ελληνικής νεανικής λογοτεχνίας, τα οποία συνέβαλαν στην εξοικείωση των νεαρών αναγνωστών με τη βυζαντινή ιστορία. Καλλιέργησε την εικόνα της εθνικής ταυτότητας του ελληνισμού και τα βιβλία της διαβάστηκαν παράλληλα με τα σχολικά αναγνωστικά και τα εγχειρίδια Ιστορίας που κυκλοφόρησαν στην Ελλάδα τον 20ό αιώνα.

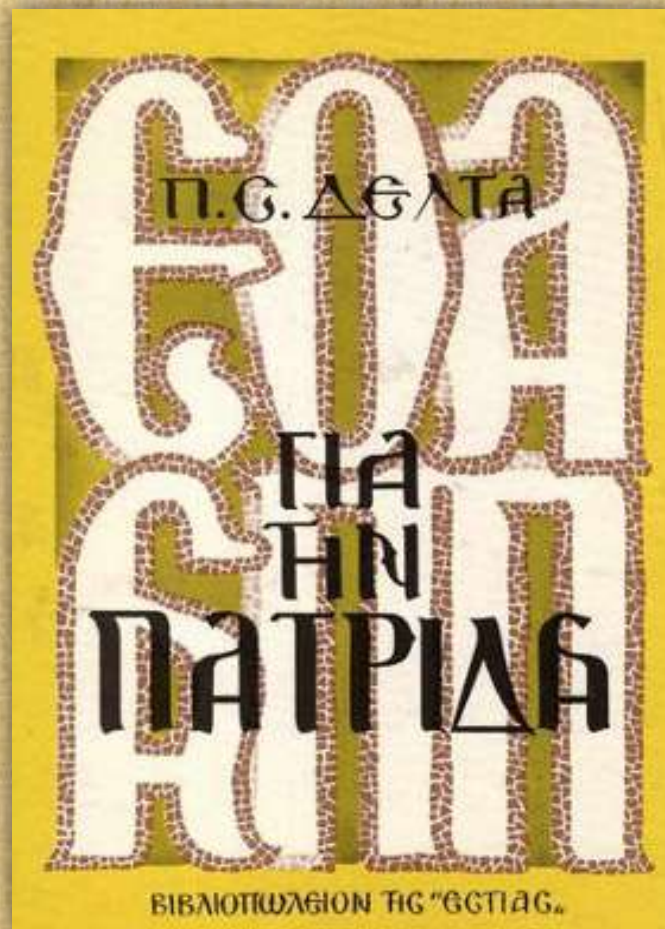

Εικόνα 10 Η Π. Δέλτα και ο Ελ. Βενιζέλος.

Παρουσίαση του έργου «Για την Πατρίδα»

Το *Για την Πατρίδα* μάς μεταφέρει στην εποχή του Βασιλείου του Β΄, του επονομαζόμενου Βουλγαροκτόνου, στα 995 και μετά, όταν οι Βούλγαροι, επωφελούμενοι από την απουσία του αυτοκράτορα στη Μικρά Ασία, επιτίθενται κατά της Μακεδονίας.

Ο Ασώτης, γιος του Αρμένη μάγιστρου της Θεσσαλονίκης, Γρηγορίου Ταρωνίτη, πιάνεται αιχμάλωτος του τσάρου των Βουλγάρων Σαμουήλ και μαζί με τον φίλο του Αλέξιο Αργυρό οδηγούνται στην Αχρίδα. Παρόλο που δεν τους κακομεταχειρίζονται και εντάσσονται στην αυλή του τσάρου ο κρυφός τους πόθος είναι να αποδράσουν και να φτάσουν στη Βασιλεύουσα-Κωνσταντινούπολη για να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους στον αυτοκράτορα. Κατά τη διάρκεια της αιχμαλωσίας τους, ο Βυζαντινός στρατός νικά τους Βούλγαρους στη μάχη του Σπερχειού. Στις διαπραγματεύσεις που ακολουθούν με τους Βυζαντινούς, ο Βούλγαρος ηγεμόνας παντρεύει την κόρη του Μιροσλάβα με τον Ασώτη και τον διορίζει στρατηγό στο Δυρράχιο. Σύντομα όμως, ο Σαμουήλ καταπατά τις συμφωνίες και αρχίζει εχθροπραξίες κατά του Βυζαντίου. Με τη βοήθεια της Μιροσλάβας, κόρης του Σαμουήλ, αλλά από μητέρα Ελληνίδα, που είναι ερωτευμένη με τον Ασώτη, ο Ασώτης και ο Αλέξιος, τον εγκαταλείπουν και επιστρέφουν στην Κωνσταντινούπολη. Ο Αλέξιος αρραβωνιάζεται την κουβικουλαρία Θέκλα από το Γαλαξίδι.

Εικόνα 11 Το εξώφυλλο του βιβλίου

Όμως, το ζευγάρι θα αναγκαστεί να παντρευτεί βιαστικά, καθώς εντολή του αυτοκράτορα είναι ο Αλέξιος να φύγει αμέσως για να ειδοποιήσει τον Δυνάστη του Δυρραχίου Χρυσήλιο να είναι προετοιμασμένος να συνδράμει τον βυζαντινό στόλο που θα καταφτάσει εκεί. Ο Αλέξιος ξεκινά για μια επικίνδυνη μυστική αποστολή μέσα στο εχθρικό έδαφος. Σε αυτή την εμπιστευτική αποστολή, ο Αλέξιος δε θέλει με κανένα τρόπο να μπλέξει τη γυναίκα του, όμως η Θέκλα, περήφανη Γαλαξιδιώτισσα, δεν τον ακούει. Τον ακολουθεί και μεταμφιεσμένη σε αγόρι ταξιδεύει ως παραγιός μαζί με τον αγαπημένο της. Οι κίνδυνοι όμως είναι πολλοί: δεν είναι μόνο τα άγρια θηρία, οι λύκοι που θα φάνε τα άλογά τους, η πεζοπορία σε άγνωστα μέρη και δύσβατους δρόμους, είναι και οι ξένοι κατάσκοποι όπως ο Βούλγαρος ψευτοκαλόγερος.

Αυτό το επικό ταξίδι, γεμάτο κινδύνους, θα σφραγίσει τη μοίρα και των δύο. Παρά τις προσπάθειες της Θέκλας να βοηθήσει τον αγαπημένο της, τον ψευτοκαλόγερο θα τον σκοτώσει ο Αλέξιος, αλλά και αυτός συλλαμβάνεται από Βούλγαρους στρατιώτες. Το σημαντικό για τον Αλέξιο δεν είναι η ζωή του. Το σημαντικό είναι να ειδοποιηθεί ο διοικητής του Δυρραχίου και αυτό το αναθέτει στη Θέκλα. Ο ίδιος αποφασίζει να βάλει τέρμα στη ζωή του για την Πατρίδα, προκειμένου να αποφύγει ατιμωτικό θάνατο από τον εχθρό. Η Θέκλα, μολονότι συντριμμένη για τη μοίρα του αγαπημένου της, φέρνει εις πέρας την αποστολή της. Μπορεί ο αγαπημένος της Αλέξιος να αναρωτιόταν αν μια γυναίκα μόνη, αδύνατη και τόσο νέα, χωρίς χρήματα και χωρίς βοήθεια μπορούσε να φτάσει στο Δυρράχιο, όμως η Θέκλα τα καταφέρνει. Ο επίλογος κλείνει με την (δεύτερη) υποταγή της Βουλγαρίας στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία, το έτος 1018 μ.Χ.

Εικόνα 12 Η Νίκη στο Κλείδι / Ο θάνατος του Σαμουήλ

Κριτική του έργου

Το έργο *Για την Πατρίδα* της Πηνελόπης Δέλτα εκδόθηκε το 1909. Μολονότι είναι το πρώτο της έργο με μυθιστορηματική πλοκή, διαφαίνεται η ικανότητα της συγγραφέως στη διαχείριση του υλικού της. Οι ιστορικές πληροφορίες δεν πνίγουν την αφήγηση, τα μυθιστορηματικά πρόσωπα έχουν ψυχολογικό βάθος, αν και αυτό που υπερισχύει είναι η ενδιαφέρουσα πλοκή με τις κορυφώσεις της.

Η συμπεριφορά αυτών των μυθιστορηματικών προσώπων καθοδηγείται όχι από τις προσωπικές επιλογές ζωής, αλλά από το αίσθημα του καθήκοντος και την αγάπη προς την πατρίδα. Γιατί όπως εξομολογείται ο Αλέξιος στη γυναίκα του: **«Εγώ είμαι ένας, θα περάσω και θα ξεχαστώ. Η πατρίδα όμως θα μείνει και η πατρίδα είναι όλες οι γενιές που πέρασαν και οι γενιές που είναι, και κείνες που θα έλθουν»**. Η ιδέα του Αλέξιου δίνει δύναμη και στη Θέκλα. Και αυτή σαν ένας άλλος Αλέξιος, προτάσσει την πατρίδα, γιατί **«η ευγενική ψυχή δεν κάνει υπολογισμούς, όταν έλθει η ώρα της αυτοθυσίας όσο βαριά κι αν είναι»**. Αυτό ακριβώς το ιδεολογικό υπόβαθρο του βιβλίου έκανε τον Αλέξανδρο Δελμούζο, έναν από τους σημαντικότερους Έλληνες παιδαγωγούς, να χαρακτηρίσει το βιβλίο αυτό ως «το πρώτο εθνικό βιβλίο για τα παιδιά μας».

Οι κεντρικοί χαρακτήρες, κυρίως ο Αλέξιος και η Θέκλα, δρουν περισσότερο ως τύποι που αντιπροσωπεύουν πρότυπα ζωής. Υπάρχουν οι συναισθηματικές διακυμάνσεις, κυρίως από την πλευρά της Θέκλας, όμως η ιδέα της πατρίδας υπερέχει όλων.

Εικόνα 13 Η 3^η έκδοση του έργου *Για την πατρίδα*

Η Πηνελόπη Δέλτα, ευαισθητοποιημένη από τα σύγχρονα ζητήματα της εποχής της για τη Μακεδονία, που ανήκει μεν στο οθωμανικό κράτος αλλά απειλείται από τις ποικίλες επιβουλές της Βουλγαρίας, αρχίζει μια σειρά μυθιστορηματικών έργων με τα οποία επιζητά να γνωρίσει στους νεαρούς αναγνώστες το βάθος των ιστορικών γεγονότων αλλά και να τους διδάξει στάσεις και συμπεριφορές ζωής. Η ίδια σχολιάζει ακριβώς αυτόν τον τρόπο με τον οποίο προσεγγίζει τα περασμένα ιστορικά γεγονότα: *«Πως προσεγγίζω περισσότερο τη σύγχρονη ζωή παρά τη Βυζαντινή, το ξέρω. Μα το έκανα επίτηδες γιατί μιλώ σε σημερινά παιδιά και δεν ζητώ να κάμω έργο φιλολογικό, βάζω συνείδηση σημερινή, με σημερινές ιδέες τιμής και ψυχικές πάλες . Σκοπός μου δεν είναι να κάνω μια πιστή εικόνα μιας πεθαμένης εποχής, αλλά να κάνω τα σημερινά Ελληνόπαιδα να σκεφθούν, και αν είναι δυνατόν να ξυπνήσω μέσα τους όμορφα και μεγάλα ιδανικά».*

Εικόνα 14 Η Πηνελόπη Δέλτα

Επιπλέον, η Δέλτα, αν και όχι τόσο φανερά, υποστηρίζει επίσης την άποψη που –λαμβάνοντας βέβαια πάντα υπόψη τα δεδομένα της εποχής της– προβάλλει την ανωτερότητα των γυναικών. Η Αυγούστα, η γυναίκα του αδελφού του Βασίλειου Β΄, είναι αυτή που θα βοηθήσει τη Θέκλα να μεταμφιεστεί για να ακολουθήσει τον Αλέξιο, ενώ η Θέκλα εμφανίζεται ως το γυναικείο πρότυπο που διαθέτει παραδοσιακές γυναικείες αρετές, όπως η πίστη και η αγάπη στον άντρα της, αλλά και αρετές όπως η ετοιμότητα, η εξυπνάδα, η αποφασιστικότητα, η δυναμικότητα, η δράση, αρετές που παραδοσιακά συνδέονται –στη μυθοπλασία τουλάχιστον– με το αντρικό φύλο. Οι μυθιστορηματικές γυναίκες της Δέλτα, παρά τον σεβασμό τους προς τον σύντροφό τους, έχουν τη δική τους αυτόνομη ύπαρξη. Οι γυναικείες προσωπικότητες της Δέλτα, δυναμικές και ευαίσθητες, αποτελούν την αρχή μιας παράδοσης για το γυναικείο φύλο στη λογοτεχνία για παιδιά.

Συμπληρωματικά χαρακτηριστικές των αρχών του 20ού αιώνα, μοιάζουν να είναι επίσης οι αναφορές της Δέλτα στο ζήτημα της ισότητας των δύο φύλων. Η Θέκλα, με τη συμμετοχή της στο έργο -και μάλιστα μασκαρεμένη ως άντρας-, φαίνεται να ζητάει για λογαριασμό των γυναικών περισσότερα δικαιώματα και ανάλογη με το άλλο φύλο προβολή. Με τις ενέργειες και τα λόγια της, επιδιώκει να αποδείξει ότι οι γυναίκες, ακόμη κι αν δεν αντιμετωπίζονται ως ίσες στην ανδροκρατούμενη κοινωνία της εποχής, αξίζουν περισσότερες ευκαιρίες, αφού είναι διαφορετικές αλλά παρόλα αυτά χρήσιμες! Εν τέλει το φεμινιστικό κίνημα κάνει σημαντικά βήματα στον ελληνικό χώρο την εποχή εκείνη, με την πρώτη Ελληνίδα φεμινίστρια, την Καλλιρόη Σιγανού Παρρέν, να ιδρύει το 1911 το Λύκειο των Ελληνίδων, με στόχο τη μόρφωση των κοριτσιών.

Κεντρική ιδέα και επιμέρους ιδεολογικοί άξονες.

Η έννοια της φιλοπατρίας και οι αξίες που προσδιορίζουν το έθνος. Η αυταπάρνηση του ανθρώπου μπροστά στο χρέος και στην αγάπη για την πατρίδα. Η θέση του «εγώ» μπροστά στο «εμείς». Το χρέος του ανθρώπου και ο αγώνας για έναν ιερό σκοπό. Οι αξίες της συνεργασίας και της αλληλοβοήθειας. Τα εμπόδια, η διαχείρισή τους και η στάση του ανθρώπου απέναντι στις δυσκολίες. Η επιμονή και οι εσωτερικές δυνάμεις που κινητοποιούν το άτομο για την εκπλήρωση ενός ανώτερου χρέους.

Πηνελόπη Δέλτα

**Για την
Πατρίδα**

1909

Ιστορικά Πρόσωπα

Κεντρικοί και δευτερεύοντες ήρωες του έργου

Αλέξιος

Ο πρωταγωνιστής της ιστορίας. Γενναίος και χαρισματικός, αναλαμβάνει τη μυστική αποστολή από τη Βασιλεύουσα στο Δυρράχιο. Ατρόμητος, ευφυής και επίμονος, θυσιάζει τη ζωή του «για την Πατρίδα». Στην αποστολή του χρησιμοποιεί το ψευδώνυμο Γαβριήλ Νικολίτσης.

Θέκλα

Η γενναία Γαλαξιδιώτισσα και σύζυγος του Αλέξιου, που τον ακολουθεί από την Κωνσταντινούπολη στη μυστική αποστολή του στο Δυρράχιο, μεταμφιεσμένη σε παραγιό. Έξυπνη, τολμηρή και γενναία, με βαθιά αγάπη για τον Αλέξιο. Μαζί του ως το τέλος, συνεχίζει, παρά τον πόνο της για τον χαμό του, την αποστολή του με επιτυχία.

Ασώτης

Γενναίος και ικανός στρατηγός που μάχεται για το έθνος και την εθνική συνοχή της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Έμπιστος και ιδιαίτερα αγαπητός στον αυτοκράτορα Βασίλειο Β'. Πατέρας του ήταν ο Γρηγόριος Ταρωνίτης, ένας Αρμένιος πρίγκιπας από το Ταρών, που παραχώρησε το Ταρών στη Ρωμανία και εισήλθε στη Ρωμαϊκή υπηρεσία, κατέχοντας υψηλές διοικητικές και πολιτικές θέσεις υπό τον Βασίλειο Β' Μακεδόνων τον Βουλγαροκτόνο. Ήταν δούκας της Θεσσαλονίκης, όταν οι Βούλγαροι επιτέθηκαν το 991 στην πόλη και σκοτώθηκε σε σύγκρουση μαζί τους.

Εικόνα 15 Ο γάμος της Μιρόσλάβας και του Ασώτιου

Μιροσλάβα

Η Μιροσλάβα της Βουλγαρίας ήταν κόρη του Σαμουήλ και αδελφή του Γαβριήλ Ρωμανού (και οι δύο ήταν Τσάροι της Βουλγαρίας). Ο Σαμουήλ, το 996 μ.Χ, επιτέθηκε στην Θεσσαλονίκη και αιχμαλώτισε τον γιό του Κυβερνήτη της Θεσσαλονίκης, Ασώτιο Ταρωνίτη. Η Μιροσλάβα ερωτεύτηκε τον Ασώτιο και έπεισε τον πατέρα της να τούς παντρέψει. Και οι δύο στάλθηκαν στο Δυρράχιο, απ' όπου και δραπέτευσαν και έφθασαν στη Κωνσταντινούπολη και ειδοποίησαν τον Αυτοκράτορα Βασίλειο Β' ότι ο Ιωάννης Χρυσήλιος ήθελε να παραδώσει την πόλη στους Βυζαντινούς. Για αυτή την πράξη, η Μιροσλάβα έλαβε τον τίτλο της ζωστής πατρικίας. Στο μυθιστόρημα παρουσιάζεται έξυπνη, όμορφη και ερωτευμένη με τον Ασώτη.

Σαμουήλ

Ο Σαμουήλ Β' ήταν Τσάρος (Αυτοκράτορας) της Πρώτης Βουλγαρικής Αυτοκρατορίας από το 997 έως τις 6 Οκτωβρίου του 1014. Καθώς ο Σαμουήλ αγωνιζόταν να διατηρήσει την ανεξαρτησία της χώρας του από τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία, η βασιλεία του χαρακτηρίστηκε από τους συνεχείς πολέμους κατά των Βυζαντινών και του εξ ίσου φιλόδοξου αυτοκράτορα Βασίλειου Β'. Στο μυθιστόρημα παρουσιάζεται σκληρός, διεκδικητικός, αλαζόνας, πονηρός και υπέρμετρα φιλόδοξος. Ξέρει να ελίσσεται και καταπατάει τις συμφωνίες, βάζοντας το συμφέρον του πάνω απ' όλα.

Εικόνα 16 Ο αυτοκράτορας Σαμουήλ

Ρωμανός

Γιος του Σαμουήλ που δρα και ενεργεί κάτω από τις εντολές του πατέρα του.

Παγράτης

Έλληνας δεσμοφύλακας που βοηθάει τη Θέκλα να φτάσει στο Δυρράχιο.

Μπόρις

Βούλγαρος κατάσκοπος, πονηρός, μοχθηρός και χειροδύναμος. Ξέρει να μεταμφιέζεται και να ξεγελάει τους εχθρούς του. Δεν υπολογίζει την ανθρώπινη ζωή και δε δείχνει κανένα οίκτο σε όποιον στέκεται εμπόδιο στα σχέδιά του.

Χρυσήλιος

Δυνάστης ελληνικής καταγωγής, κυβερνήτης του Δυρράχιου. Πιστός στον αυτοκράτορα επιθυμεί να απαλλάξει το Δυρράχιο από τη βουλγαρική φρουρά και να παραδώσει την πόλη στους Βυζαντινούς.

Βασίλειος ο Β΄

Ο Βασίλειος Β΄ (958 - 15 Δεκεμβρίου 1025), ο επονομαζόμενος Βουλγαροκτόνος, ήταν Βυζαντινός αυτοκράτορας της Μακεδονικής δυναστείας, ο οποίος βασίλευσε από τις 10 Ιανουαρίου 976 έως το θάνατό του στις 15 Δεκεμβρίου 1025, χαρίζοντας την τελευταία περίοδο πολιτικής ακμής στην αυτοκρατορία. Στο μυθιστόρημα εμφανίζεται τολμηρός, αποφασιστικός, σοβαρός, εργατικός και λαοπρόβλητος. Ενδιαφέρεται για την τύχη και την προστασία της αυτοκρατορίας και παίρνει γενναίες και σημαντικές αποφάσεις. Όλη του η έγνοια και η δράση αφορούν τον ρόλο του ως θεματοφύλακα της αυτοκρατορίας.

Εικόνα 17 Ο Βασίλειος ο Β΄

Αυτοκράτειρα Ελένη (Αυγούστα)

Γυναίκα του Κωνσταντίνου Η΄, αδελφού του Βασιλείου Β΄, με δυναμική προσωπικότητα. Στην ιδιωτική της ζωή στο παλάτι παρουσιάζεται οικεία, ήρεμη και ευαίσθητη, με αγάπη για τις ακόλουθές της, ιδιαίτερα τη Θέκλα.

Νικηφόρος Ουρανός

Βυζαντινός στρατηγός. Εκατόνταρχος, βυζαντινός αξιωματικός που βοηθάει τον Αλέξιο.

Εικόνα 18 Ο μάγιστρος Νικηφόρος Ουρανός επιτιθέμενος τοις «Βουλγάροις» μάχη του Σπερχειού, 996 μ.Χ.

Ηγούμενοι μοναστηριών που βοηθούν τον Αλέξιο

- Ο καλόγερος Γρηγόρης, γιος του Παγράτη, που βοηθάει τον Αλέξιο.
- Μοναχός Παφνούτιος. Μοναχός της μονής της Μεγίστης Λαύρας του Αγίου Όρους, τον οποίο σκοτώνει ο Μπόρις και παίρνει τη θέση του για να κινείται χωρίς υποψίες στη Μακεδονία ως Παφνούτιος.

Ιστορικό πλαίσιο

Βρισκόμαστε στα χρόνια της Μακεδονικής Δυναστείας όταν το Βυζάντιο έφτασε στο απόγειο της ισχύος του, (μέσα 10^{ου} - μέσα 11ου αι.) και συγκεκριμένα στην εποχή του Βασιλείου του Β΄, του επονομαζόμενου Βουλγαροκτόνου, στα 995 και μετά, όταν οι Βούλγαροι, επωφελούμενοι από την απουσία του αυτοκράτορα στη Μικρά Ασία, επιτίθενται κατά της Μακεδονίας. Οι φιλικές σχέσεις με τους Βουλγάρους, έγιναν εχθρικές, όταν ανήλθε στον βουλγαρικό θρόνο ο ελληνομαθής, αλλά φιλόδοξος **Συμεών**. Ο διάδοχος του Πέτρος συνήψε με το Βυζάντιο συνθήκη ειρήνης και νυμφεύτηκε τη Μαρία, ανεψιά του Ρωμανού Λακαπηνού. Η ειρήνη έδωσε τη θέση της στον πόλεμο, όταν ο τσάρος **Σαμουήλ** ίδρυσε νέο Βουλγαρικό Κράτος με επίκεντρο, αυτή τη φορά, την περιοχή της Αχρίδας. Ο αγώνας αυτός υπήρξε μακρός και δύσκολος για τον αυτοκράτορα Βασίλειο Β΄, τερματίστηκε όμως με τη συντριβή των Βουλγάρων στις **μάχες Σπερχειού** (997) και **Κλειδίου** (1014). Η Βουλγαρία υποτάχθηκε πλήρως (1018) και οργανώθηκε σε δύο θέματα. Τα σύνορα του Βυζαντίου έφτασαν και πάλι στον Δούναβη.

Σημαντικά γεγονότα

- Η σύλληψη και η αιχμαλωσία του Ασώτη και του Αλέξιου από τον Σαμουήλ και τον γιο του.
- Η νίκη του βυζαντινού στρατηγού Νικηφόρου Ουρανού στις Θερμοπύλες (Σπερχειός ποταμός) εναντίον του Σαμουήλ.
- Ο γάμος μεταξύ της Μιροσλάβας, κόρης του Σαμουήλ, και του Ασώτη και η τοποθέτηση του Ασώτη στο Δυρράχιο ως στρατηγού.
- Η συνάντηση του Ασώτη με τον διοικητή του Δυρράχιου, τον Έλληνα Χρυσήλιο, η παράδοση του δαχτυλιδιού και η αναχώρηση του Ασώτη και του Αλέξιου για την Κωνσταντινούπολη.
- Η συνάντηση του Αλέξιου με τον Βασίλειο Β΄ η απόφαση αποστολής του στο Δυρράχιο και η επιστροφή του δαχτυλιδιού μαζί με το μήνυμα παράδοσης της πόλης στο Βυζάντιο.

Σχέση του έργου με την ιστορική πραγματικότητα

Στο μυθιστόρημα *Για την Πατρίδα* η σχέση της λογοτεχνίας με την Ιστορία προσδιορίζεται από τη σχέση του δημοτικισμού με την εκλαΐκευση της Βυζαντινής Ιστορίας καθώς και της αγάπης για την πατρίδα. Τα μυθιστορήματα της Π.Σ. Δέλτα έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην καλλιέργεια του ενδιαφέροντος για τη λογοτεχνία, το Βυζάντιο και τη Μακεδονία καθώς η ίδια συμμετείχε ενεργά στις εκπαιδευτικές, γλωσσικές και λογοτεχνικές εξελίξεις της εποχής της.

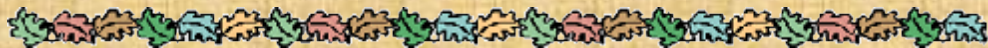
Το έργο της δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ιστορικό. Εξάλλου ως ιστορικό μυθιστόρημα αποφεύγει την εξαντλητική τεκμηρίωση και τη συμμόρφωση με τους κανόνες της ιστορικής μεθόδου. Η ίδια σχολιάζει ακριβώς αυτόν τον τρόπο με τον οποίο προσεγγίζει τα περασμένα ιστορικά γεγονότα: *«Πως προσεγγίζω περισσότερο τη σύγχρονη ζωή παρά τη Βυζαντινή, το ξέρω. Μα το έκανα επίτηδες γιατί μιλώ σε σημερινά παιδιά και δεν ζητώ να κάμω έργο φιλολογικό, βάζω*

συνείδηση σημερινή, με σημερινές ιδέες τιμής και ψυχικές πάλες. Σκοπός μου δεν είναι να κάνω μια πιστή εικόνα μιας πεθαμένης εποχής, αλλά να κάνω τα σημερινά Ελληνόπαιδα να σκεφθούν, και αν είναι δυνατόν να ξυπνήσω μέσα τους όμορφα και μεγάλα ιδανικά».

Εν τέλει, αναδεικνύεται ιδιαίτερος πολύτιμο ως τεκμήριο της πνευματικής και κοινωνικής ιστορίας της Ελλάδας του 20ού αιώνα.

Εικόνα 19 Από την εικονογράφηση του βιβλίου
σε ζωγραφιές του Νικηφόρου Λύτρα

Βιβλιογραφία

- Δέλτα Π. Σ., *Πρώτες Ενθυμήσεις*, επιμέλεια Π. Α. Ζάννας, Ερμής, 1989.
- Δέλτα Π.Σ., *Αλληλογραφία 1906-1940*, επ. Ξ. Λευκοπαρίδη, Αθήνα, Εστία, 1956.
- Δημητρούκας Ιωάννης- Ιωάννου Θουκυδίδης *Μεσαιωνική και Νεότερη Ιστορία*, Β' Γυμνασίου, εκδ. Διόφαντος, Αθήνα 2019.
- Κανατσούλη Μένη, (καθηγήτρια Παιδικής Λογοτεχνίας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης) Προλογικό σημείωμα στο βιβλίο *Για την Πατρίδα* της Πηνελόπης Δέλτα, εκδ. Ψυχογιός, 2018.
- Σπανάκη Μαριάννα, *Βυζάντιο και Μακεδονία στο έργο της Π.Σ. Δέλτα. Η σχέση ιστορίας και λογοτεχνίας*, Ερμής, Αθήνα 2004
- Σταυροπούλου Έρη, «Πηνελόπη Σ. Δέλτα. Παρουσίαση – Ανθολόγηση». *Η παλαιότερη πεζογραφία μας. Από τις αρχές της ως τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο*, τ. ΙΑ'. 1900-1914, Εκδόσεις Σοκόλη, Αθήνα 1998.

Ιστοσελίδες

- <http://lotypetrovits.blogspot.com/2013/02/2.html>
- <http://www.ekebi.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=461&t=153>
- http://paidiki-logotexnia.blogspot.com/2013/03/blog-post_1.html
- <https://www.newsbeast.gr/portraits/arthro/2548812/i-patriotissa-pinelopi-delta-pou-evale-telos-sti-zoi-tis-otan-i-nazi-patisan-tin-athina>
- <https://fliphtml5.com/mepx/moxy/basic>
- https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CE%B7%CE%BD%CE%B5%CE%BB%CF%8C%CF%80%CE%B7_%CE%94%CE%AD%CE%BB%CF%84%CE%B1
- http://www.greek-language.gr/digitalResources/literature/education/literature_history/search.html?details=28

